

CARL-JOHAN WESTHOLM:

Farlig tid för politiska oskulder

Vi lever i en farlig tid för politiska oskulder. De socialdemokratiska förslagen lindas in i till synes oideologisk nonsensargumentation. Massmedia tycks nästan undantagslöst inte ha begripit den reella maktpolitiska innebörden i sådana socialdemokratiska förslag som det om AP-fondernas aktieköp och tillkomsten av Fortia.

Socialdemokratin i Sverige har under 1990 kommit med socialiseringsförslag som är anmärkningsvärda, både om man jämför bakåt i tiden och med tendensen i andra länder i dag. Det gäller tillkomsten av det statliga SIB-invest – eller Fortia som det kom att kallas – och att AP-fonderna skall köpa aktier. I bägge fallen finner man ett mönster av till synes oideologisk nonsensargumentation – den traditionella agitationen har fått byta plats med ett föga upphetsande nationalekonomiskt språkbruk. Följden har blivit att massmedia nästan undantagslöst inte tycks ha begripit den reella maktpolitiska innebörden av förslagen. En socialism med pannrynkor i stället för knutna nävar har blivit ett genuint bidrag till nutidshistorien från den svenska socialdemokratin. Handfallenheten att bemöta denna säregna marknadsföring av den demokratiska socialismen är dessvärre omfattande. Det finns inget sakskaal till detta:

Om den envetne fortköraren blir fast i en kontroll, och hävdar att han hade ett alldeles särskilt skäl denna gång, blir han knappast trodd. Om en väglus skulle stoppas i en fartkontroll för att ha kört för fort och uppger särskilt skäl, är det däremot lättare att tro honom.

På samma sätt förhåller det sig med industriminister Rune Molin och socialdemokratins inställning till statligt ägande av näringslivet. Molin gav i en artikel med rubriken "Ensidigt privatägande ger stagnation" (DI 18/5 –90) intryck av att privatägandet i Sverige skulle vara ensidigt. Så är dock inte fallet. Däremot är staten en och densamma – och Molin pläderade för ökat statligt ägande genom det nya statliga förvaltningsbolaget, SIB-invest.

Socialdemokratin är genom sin hund-

Fil dr Carl-Johan Westholm är chef för Näringslivets Ekonomifakta.

raåriga historia bunden till socialismen. Psykologiskt och ideologiskt. Ingvar Carlsson skrev 1974: "Såväl Sovjetunionen som länderna i Östeuropa har genomfört en snabb industrialisering och har en hög bruttonationalprodukt. Det finns åtskilligt att invända mot systemet i dessa länder, men det bevisar ovedersägligen att kapitalismen inte har monopol på att skapa materiellt välstånd." I andra sammanhang har Carlsson sagt att den väsentliga skillnaden mellan kommunismen och den demokratiska socialismen har inte varit graden av statligt ägande utan att kommunisterna har använt odemokratiska metoder.

Därför är det svårt att tro Molin. Om en person som varit socialist i hela sitt vuxna liv föreslår socialiseringsåtgärder, varför skulle dessa plötsligt bli undantag och inte vara ett av flera steg i samma riktning?

Om man dessutom granskar Molins argument, finner man att de knappast håller för den partielle socialisten heller. Molin hävdar att Sverige behöver vitaliseras som industrination och att "i detta arbete finns utrymme för alla som önskar vara med och satsa". Men de medborgare som inte tror på statliga företag tvingas ändå satsa sina skattepengar. Statlig företagsamhet främjar inte valfrihet utan ökar skattestrycket. På vilket sätt har staten som företagare visat sig vitalisera någon industrination?

"Att i dag sälja ut de statliga företagen vore att i allra högsta grad misshushålla med landets resurser." Det kan naturligtvis en industriminister hävda. Molin påminner här något om den förre konservative premiärministern MacMillan som på älderns höst ansåg att Mrs Thatchers privatiseringar var som att sälja ut det eng-

elska familjesilvret. Men här blandar man ihop staten och samhället. På vilket sätt skulle tillgångar i Sverige hanteras sämre om de övergick från statlig till privat ägo?

Molins egen kompetens som ekonomisk rådgivare prövades den tid han satt i LO-ledningen. Det var den LO-ledningen som var avvisande till att de egna medlemmarna köpte aktier och att de kollektivt ägda bostäderna övergick i enskild ägo under 1980-talet. Resultatet ser vi i dag. De svenskar som på 80-talet avstod från att skaffa sig ett personligt ägande, är också de som i dag inte har fått del i den personliga förmögenhetsökningen.

AP-fondernas aktieköp

Ett annat exempel är LO-ekonomen Dan Andersson.

När LO föreslår att AP-fonderna skall köpa obegränsat med aktier är det inte alls makten över företagen som det gäller, försäkrar fondförespråkaren Dan Andersson (SvD 28/9-90). "Vi säger att det i stället är två andra frågor. Nämligen ATPs trovärdighet och behovet att öka sparatet för att klara bytesbalansen."

LO diskuterar nu denna fråga från en symmetri- eller rättvisesynpunkt. AP-fonderna bör få köpa aktier i lika stor utsträckning som försäkringsbolagen. Och försäkringsbolagen bör få köpa aktier som vilket bolag som helst. Det är en principiellt märklig ståndpunkt för avregleringsivrarna att de vill behålla regleringarna när det gäller AP-fonderna, skriver Dan Andersson.

Men det principiellt märkliga i sammanhanget är själva AP-fonderna. Dessa är som bekant inte frivilliga utan tvångsmässiga. Det finns heller inget samband mellan avgifter över ett visst antal basbe-

lopp och utfallande pensioner. ATP-systemet är inte bara ett fördelningssystem utan ett fördelningspolitiskt system. Detta kan man gilla eller ogilla, men man kan inte hävda att ett system som är obligatoriskt med logisk självklarhet bör ha samma rättigheter som system som är frivilliga. Motsatsen är i allmänhet fallet. Den som är emot byråkrati och regleringar behöver inte tycka att det är rimligt att polisen tar av en tjuv handbojorna bara därför att detta skulle kunna motiveras i avregleringssyfte.

Vill man eftersträva symmetri måste man även ta ställning till följande:

Antingen har lagstiftningen speciella regler om försäkringsbolag som gör att sparande i dessa skiljer ut sig från andra placeringar. Till exempel kan en insättning i ett försäkringsbolag inte vara lika lättåtkomlig som en insättning på ett checkkonto. I själva verket har försäkringsbolagens särställning uppkommit just som en önskan av lagstiftarna att underlätta för de enskilda medborgarna att frivilligt spara på lång sikt för en ekonomiskt tryggad ålderdom. Man kan gilla eller ogilla detta, men så länge staten skattemässigt särbehandlar försäkringssparandet från andra typer av sparande, är det inte orimligt att också försäkringsbolagens placeringar av detta sparande kan vara reglerat på ett speciellt sätt.

Man kan hävda att staten borde ge försäkringstagare rätt att ta ut sitt försäkringssparande lika enkelt som från ett bankkonto och utan andra särskilda placeringsregler eller skattemässiga villkor.

Ett större antal variationer av kontrakt skulle då komma att upprättas mellan individer och försäkringsbolag, där individerna överlämnar sparandet under långa

perioder att förvaltas av försäkringsbolagen under vissa villkor — dock inte gynnsammare skattemässigt. Ett parallelexempel kan man se på fastighetsmarknaden, där långgivare och låntagare kan komma överens om en viss ränta under en ganska lång tid, där kontraktet bara kan brytas under vissa speciella villkor.

Om försäkringsbolagen skall få samma frihet att placera försäkringstagarnas pengar som försäkringstagarna själva hade om de placerade pengarna direkt, är en första slutsats i ett symmetriresonemang att då bör självfallet samma skattemässiga behandling gälla. Detta är inte fallet i dag och inte heller fallet efter den s k skattereformen fr o m januari 1991.

Dan Andersson vill lugna det enskilda näringslivet genom att bedyra att AP-fonderna mest skall köpa aktier utomlands. Samtidigt påminner han om att svensk industri står inför en internationell uppköpsvåg och tror att många industriledare inser att AP-fonderna som en av ägarna i företaget är en bra lösning.

Här är det någonting som inte heller stämmer. Antingen är det så att svenska AP-fonder kommer att kunna köpa aktier i icke svenska företag. Då bör naturligtvis motsvarande pensionsfonder i andra länder, vare sig de är lika socialiserade som i Sverige eller inte, kunna köpa aktier på den svenska börsen. I slutändan kommer då en allt större andel av företagen i alla industriländer att ägas av pensionsfonder, varav många obligatoriska med stark potentiell politisk styrning. Det är tveksamt om detta är till fördel för en effektiv utveckling av världsekonomin.

Eller är alternativet att de svenska AP-fonderna kommer att köpa mer svenska aktier just för att hindra utländska place-

rare, däribland utländska pensionsfonder, att köpa svenska företag i Sverige. Om detta beteende anses önskvärt, säger symmetrin att motsvarande bör ske i andra länder, dvs talesättet "Sverige åt svenskarne", "Nordpolen åt nordpolackerne", blir åter aktuellt.

Vad vi ser är i så fall början på en nationell protektionism på kapitalmarknaden i kölvattnet på det nationella kapital som LO och numera industriminister Rune Molin brukar tala om. Nationalkapitalism?

LOs tal om att löntagarfondernas eller andra tvångsmässigt kollektiva fonders aktieköp inte skulle innebära kollektivisering av ägande och produktionsmedel i Sverige är ingenting annat än dimridåer.

Vad LO än gör skymtar kollektivismen. Och varför skulle den inte göra det? I socialdemokratiens senaste partiprogram sägs följande om den demokratiska socialismen: "Den ser som sin uppgift att förverkliga en produktionsordning som inte styrs av enskildas vinstintressen och maktanspråk."

Det fanns därtill en annan motsägelse i Dan Anderssons resonemang. Han utgår ifrån att "Ni som vi känner att historiens blad håller på att vända. Vi lever i en ny tid. Med ett Sverige som alltmer integreras i Europa. Med sammanbrott för centralstyrda system." Och med detta som argument skall det svenska näringslivets ägande centraliseras till fackföreningsstyrda fonder! Om näringslivet inte är utsatt för ett gigantiskt socialiseringshot, så är näringslivet i så fall utsatt för århundradets practical joke från LO-kansliet.

Löntagarfonder har diskuterats i 15 år. De har varit i funktion nästan halva den tiden. I många företag har löntagarfonderna en inte oväsentlig ägarandel. Om

man lägger ihop det som löntagarfonder, AP-fonder, stat och kommuner har av börsägande motsvarar det 14 procent. Att släppa in privat kapital i statliga företag, men behålla den statliga ägarmajoriteten, är varken hackat eller malet. Det kan medföra svårartade gränsdragningar om makt och ansvar, kapital och kompetens.

Politisk munkavle

Ännu värre är att de statliga tvångsmässiga fonderna redan med stor sannolikhet minskat antalet företagsledare i Sverige som står fria gentemot statsmakterna. Inte minst många småföretag har drabbats av den förda politiken. Dels har ökade skatter gjort att de själva fått svårare att bevara och satsa eget kapital, dels har tillkomsten av statliga fonder varit det halmstrå som räddat många småföretag. Av totalt 59 svenska Venture Capitalföretag äger eller deläger staten 27 stycken. Genom denna kniptångsmanöver sitter i dag många småföretagare med politisk munkavle. Olika uttalanden som inte skulle uppskattas av de politiska representanterna i fondstyrelserna uteblir. Den fria debatten snöps.

Tidigare var detta en oroväckande hotbild. I dag är det redan en realitet. Skall detta finansiella och politiska beroendeförhållande utsträckas även till framgångsrika och etablerade storföretag? Det "nationella kapitalet" har ett högt pris för den fria företagsamheten.

Samtidigt skruvas den egna socialistiska agitationen ned. Förslagen blir djärvarer men motiven besynnerligt opolitiska.

Nu lider en del gamla företag brist på kapital och en del nya statliga fonder brist på styrelseledamöter från näringslivet. Det är en farlig tid för politiska oskulder.